

ЛІТЕРАТУРА

1. Життєва компетентність особистості: Науково-методичний посібник / За ред. Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Несен.— К.: Богдана, 2003.— 520 с.
2. Бех І.Д. Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці.— К.: Виховання і культура №12 (17,18)—2009 р.— С.5–7.
3. Пометун О. І. Компетентнісний підхід до оцінювання рівнів досягнень учнів.— К.: Презентація на нараді Центру тестових технологій 19.10.2004 р.— С. 16–18.
4. Родніна І. В. Компетентнісно орієнтований підхід до навчання.— Харків.: Основа, 2006.— 94 с.

ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ ЯК РЕЗУЛЬТАТУ ОСВІТИ

Литовченко О. В.,

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник лабораторії позашкільних закладів Інституту проблем виховання НАПН України,
elenalitovchenko@ukr.net

Анотація: Матеріали статті представляють короткий огляд можливих підходів до класифікації компетентностей як результату освіти.

Ключові слова: компетентнісний підхід, компетентність, ключові компетентності, позашкільна освіта.

Аннотация: Материалы статьи представляют краткий обзор возможных подходов к классификации компетентностей как результата образования.

Ключевые слова: компетентностный подход, компетентность, ключевые компетентности, внешкольное образование.

Цілі освіти й соціальні функції освітніх інститутів не є незмінними. Їхній розвиток відображає об'єктивні процеси, що відбуваються в країні, світі.

У сучасних науково-педагогічних працях присутня думка, відповідно якої освіта у постіндустріальному суспільстві це не лише систематичне навчання (вивчення фактів), але розвиток ряду навичок, як от: адаптуватися, бути лідером, працювати як самостійно, так і в команді — тобто фактично мова йде про соціальне виховання як освоєння соціальних компетенцій, необхідних людині для життя в суспільстві (Т.О. Ромм) [5, с. 205].

Компетентнісний підхід, який залишається актуальним у міжнародному та національному освітньому просторі, передбачає спрямованість освітнього про-

цесу на формування й розвиток основних компетентностей особистості, тобто здатності вирішувати задачі у різних сферах діяльності на базі теоретичних знань.

Зокрема відомі міжнародні організації, що нині працюють у сфері освіти (ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, ПРООН, Рада Європи, Організація європейського співробітництва та розвитку, Міжнародний департамент стандартів тощо), вивчають проблеми, пов'язані з компетентнісно орієнтованою освітою, пропонують класифікації компетентностей учнів.

Рекомендаціями Європейського парламенту та Європейської Ради (від 18 грудня 2006 року щодо ключових компетентностей ціложиттєвої освіти (2006/962/ЕС) визначено вісім *ключових компетентностей*, тобто таких, які кожен потре-

бує для особистих досягнень і розвитку, активного громадянства, соціальної інклюзії та працевлаштування, зокрема: спілкування рідною мовою; спілкування іноземними мовами; математична компетентність та основні компетентності у природничих і точних науках; соціальна і громадянська компетентність та ін. [3].

Компетентісний підхід є одним з актуальних у освітньому просторі України: проводяться наукові дослідження відповідних проблем, розробляються методологічні основи такого підходу (І.Д. Бех, І.Г. Єрмаков, О.О. Овчарук, О.І. Пометун, О.Я. Савченко, О.Л. Кононко, В.І. Луговий, Л.М. Масол та ін.).

Основні положення компетентісного підходу у поєднанні з особистісно орієнтованим покладено в основу *нових українських освітніх стандартів*: Державного стандарту початкової загальної освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462); Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392), які представляють перелік ключових, міжпредметних і предметних компетентностей, якими мають оволодіти учні. Зокрема:

- до переліку *ключових компетентностей* належать: уміння вчитися; спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами; математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки; інформаційно-комунікаційна; соціальна; громадянська; загальнокультурна; підприємницька і здоров'язберезувальна компетентності;

- до *предметних (галузевих)* — комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна естетична, природничо-наукова і математична, проектно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична і здоров'язберезувальна компетентності (Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти).

На сучасному етапі зберігається увага педагогічної громадськості до реалі-

зації *компетентісного підходу у сфері позашкільної освіти*, здійснюються дослідження, проводяться науково-практичні заходи, зокрема щодо формування соціальної компетентності учнів як однієї з ключових для позашкільної освіти. На основі теоретичних положень, розроблених О.В. Биковською, певний перелік ключових компетентностей (пізнавальна, практична, творча, соціальна) закладено до *типових програм з позашкільної освіти* (розділ «Пояснювальна записка», завдання програми). Втім, визначення та обґрунтування ключових компетентностей як результату позашкільної освіти досі залишається предметом досліджень і обговорень у сучасному науково-педагогічному просторі України.

Отже *метою статті* є короткий аналіз сутності основних категорій у межах проблеми та можливих підходів до класифікації компетентностей як результату позашкільної освіти.

Сутність *компетентісного підходу* розуміють як сукупність загальних принципів визначення цілей освіти, відбору змісту освіти, організації освітнього процесу й оцінки освітніх результатів (О.Є. Лебедев). До числа таких принципів належать наступні положення:

- сенс освіти полягає в розвитку в учнів здатності самостійно вирішувати проблеми в різних сферах і видах діяльності на основі використання соціального досвіду, елементом якого є й власний досвід учнів;

- зміст освіти являє собою дидактично адаптований соціальний досвід рішення пізнавальних, світоглядних, моральних, політичних і інших проблем (О.Є. Лебедев) [2].

У психолого-педагогічній науці існують різні підходи до сутності категорії «компетентність». Дж. Равен говорить про компетентність як про специфічну здатність, яка необхідна для ефективного використання конкретної дії у певній галузі і яка включає вузькоспеціальні знання, уміння, способи мислення, а також відповідальність за свої дії [4, с. 11].

Н.М. Лавриченко визначає поняття «компетентність» як психосоціальну якість, джерелом якої є відчуття власної успішності та корисності, котра сприяє усвідомленню особистістю власної здатності ефективно взаємодіяти з оточенням [1, с.21].

Компетентність розуміють також як здатність у плинних умовах діяти адекватно, конструктивно застосовувати при цьому набуті знання і досвід. Сучасні дослідження розглядають компетентність у широкому значенні, включаючи до її складу не лише знання, уміння, досвід їх застосування, але також мотиви діяльності, систему ціннісних орієнтацій особистості.

У психолого-педагогічній науці наявні різні *підходи до визначення ключових компетентностей*. Під ключовими компетентностями стосовно до шкільної освіти О.Є. Лебедев розуміє здатність учнів самостійно діяти в ситуації невизначеності при рішенні актуальних для них проблем. Освітні цілі із цього погляду полягають у наступному:

— навчити вчитися, тобто навчити вирішувати проблеми в сфері навчальної діяльності, зокрема: визначати цілі пізнавальної діяльності, вибирати необхідні джерела інформації, знаходити оптимальні способи домогтися поставленої мети, оцінювати отримані результати, організувати свою діяльність, співпрацювати з іншими учнями;

— навчити пояснювати явища дійсності, їхню сутність, причини, взаємозв'язки, використовуючи відповідний науковий апарат, тобто вирішувати пізнавальні проблеми;

— навчити орієнтуватися в ключових проблемах сучасного життя — екологічних, політичних, міжкультурної взаємодії й інших, тобто вирішувати аналітичні проблеми;

— навчити орієнтуватися у світі духовних цінностей, що відбивають різні культури й світогляди, тобто вирішувати аксіологічні проблеми;

— навчити вирішувати проблеми, пов'язані з реалізацією певних соціальних

ролей (виборця, громадянина, споживача, пацієнта, організатора, члена сім'ї тощо);

— навчити вирішувати проблеми, загальні для різних видів професійної й іншої діяльності (комунікативні, пошуку й аналізу інформації, прийняття рішень, організації спільної діяльності й т.п.);

— навчити вирішувати проблеми професійного вибору, включаючи підготовку до подальшого навчання в навчальних закладах системи професійної освіти [7].

В основу визначення *компетентностей особистості як результату позашкільної освіти* можуть бути покладені різні підходи. Зокрема, підхід, відповідно якого результати освіти можливо класифікувати за трьома рівнями (відповідно предметним, метапредметним і особистісним результатам, визначеним російськими фахівцями):

• *перший рівень результатів* — передбачає набуття учнями соціальних знань (про суспільні норми, суспільний устрій, про соціально схвалені і несхвалені форми поведінки в суспільстві), первинного розуміння соціальної реальності й щоденного життя;

• *результати другого рівня* — співвідносяться з метапредметними результатами — передбачають набуття учнями досвіду переживання і позитивного ставлення до базових цінностей суспільства (людина, сім'я, Вітчизна, природа, мир, знання, праця, культура), ціннісного відношення до соціальної реальності в цілому;

• *особистісні результати* — мотивація до навчання, ціннісно-сміслові установки, соціальні компетентності, моральні позиції, основи громадянської ідентичності (за А.В. Золотарьовою).

Як уже зазначалося, одним із варіантів є перелік ключових компетентностей, запропонованих О.В. Биковською (*пізнавальна, практична, творча, соціальна компетентності* як результат позашкільної освіти).

Орієнтуючись на підхід О.Є. Лебедева, можливо розглядати наступний перелік ключових компетентностей (за

характером вирішуваних задач) для позашкільної освіти:

— *загальнокультурна* (аксіологічні проблеми і орієнтації в світі культури);

— *соціальна* (здатність до високого рівня соціальної взаємодії, раціональної соціальної діяльності на користь собі і суспільству);

— *допрофесійна* (орієнтації в світі професій, системі професійної освіти, ситуації на ринку праці, формування знань і умінь, що мають опорне значення для професійної освіти);

— *методологічна* (здатність вирішувати дослідницькі, світоглядні, творчі задачі).

Таким чином, у визначенні ключових компетентностей для позашкільної освіти доцільно враховувати зарубіжні і вітчизняні дослідження, підходи сучасних освітніх стандартів, специфіку позашкільної освіти, а також соціальні процеси, запити. Питання актуальне, втім залишається поки що не вирішеним, потребує додаткових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лавриченко Н.М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы /Н.М.Лавриченко.— К.: Віра Інсайт, 2000.— 444 с.

2. Лебедев О.Е. Компетентностный подход в образовании /О.Е. Лебедев // Школьные технологии.— 2004.— №5.— С. 3—12.

3. Овчарук О.О. Компетентісний підхід в освіті: загальноєвропейські підходи / О.О. Овчарук // Інформаційні технології і засоби навчання.— 2009.— №5 (13).— Режим доступу до журналу: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>.

4. Равен Дж. Педагогическое тестирование: Проблемы, заблуждения, перспективы: Пер. с англ. Изд. 2-е, испр. / Дж. Равен.— М.: Когито-центр, 2001.— 142 с.

5. Ромм Т.А. Социальное воспитание: эволюция теоретических образов / Т.А. Ромм.— Новосибирск: Наука; изд-во НГТУ.— 2007.— 380с.

ФОРМУВАННЯ БАЗОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВИХОВАНЦІВ ПОЗАШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Тихенко Л. В.,

кандидат педагогічних наук,
директор Сумського обласного центру позашкільної освіти
та роботи з талановитою молоддю,
e-mail centrer@ukrpost.net

Анотація: Упровадження компетентісного підходу в діяльність позашкільних навчальних закладів оптимізує зміст їх навчально-виховної роботи, забезпечує формування базових компетентностей вихованців.

Ключові слова: освітньо-виховний потенціал, компетентність, компетентісний підхід, базові компетентності.

Аннотация: Использование компетентностного подхода в деятельности внешкольных учебных заведений оптимизирует содержание их учебно-воспитательной работы, обеспечивает формирование базовых компетентностей воспитанников.

Ключевые слова: образовательно-воспитательный потенциал, компетентность, компетентностный подход, базовые компетентности.

Формування єдиного європейського освітнього простору, ініційоване підписанням Болонської декларації, передбачає зміну сформованих підходів до

цілей і завдань навчання, виховання та розвитку нової генерації, здатної до інноваційного типу життя, адекватного реагування на зміни, активної діяльності.